

Norden i ny sikkerhedspolitisk virkelighed: Fra fælles vision til fælles forsvar

Temanummer: Dansk forsvar og forsvarspolitik i vækst og forandring. Og hvad så?

Ruslands invasion af Ukraine og Finlands og Sveriges indtræden i NATO har fundamentalt ændret den sikkerhedspolitiske situation i Norden. I artiklen peges der på, at hvor nordisk forsvarssamarbejde tidligere var begrænset og præget af forskellige strategiske orienteringer, skaber den fælles trusselforståelse nu mulighed for et langt mere integreret regionalt forsvar inden for rammerne af NATO. Samarbejdet kan styrkes gennem fælles planlægning, øvelser og kapacitetsopbygning, men udfordres af nationale forskelle og industrielle interesser. Danmark står samtidig over for et valg: at engagere sig aktivt i et samlet nordisk forsvar eller risikere strategisk marginalisering.

Indledning

Norden består af de fem lande Danmark, Norge, Sverige, Finland og Island, og inkluderer også de selvstyrede områder Færøerne (Danmark), Grønland (Danmark) og Åland (Finland). Regionen binder to områder af militærstrategisk vigtig betydning for hele Europas sikkerhedssituation sammen; Østersøen og Arktis. Mens de historiske og kulturelle bånd mellem de nordiske lande har en lang tradition, er nordisk forsvarssamarbejde som det kendes i dag blevet institutionaliseret i 2009 i form af NORDEFCO (Nordic Defence Cooperation). Det er dog Ruslands fuldskalainvasion af Ukraine den 24. februar 2022, der for alvor har bragt fokus på forsvar af regionen og afskrækkelse af Rusland i både Østersøen og Arktis, og som udgør det store vendepunkt for den nordiske region på det sikkerheds- og forsvarspolitiske område, da invasionen fik Finland og Sverige til at blive NATO-medlemmer. Denne artikel undersøger de militærstrategiske kerneproblematikker i Norden i konteksten af Ruslands krig i Ukraine og Finlands og Sveriges NATO-medlemskab, og hvordan finsk og svensk medlemskab og den udprægede opprioritering af sikkerheds- og forsvarspolitik påvirker de nordiske landes samarbejde, samt hvordan det stiller Danmark.

Hvor nordisk forsvarssamarbejde historisk har været præget af divergerende sikkerhedspolitiske orienteringer, manglende integration og begrænset praktisk succes, er de nordiske lande nu samlet i samme forsvarsalliance med en fælles trusselforståelse og strategiske interesser. Artiklen viser, hvordan dette har åbnet et mulighedsrum for et langt mere integreret nordisk forsvar – både som regionalt supplement til NATO og som en konkret ramme for fælles planlægning, øvelser og materielanskaffelser. Samtidig består der fortsat be-

AMELIE THEUSSEN
Forsvarsakademiet
amth@fak.dk

tydelige udfordringer knyttet til forskelle i politiske prioriteringer, forsvarsindustrielle interesser, samt nationale kommandostrukturer, som kan hæmme realiseringen af en fuldt integreret nordisk forsvarsstyrke. Artiklen peger mod konklusionen, at Danmark, som traditionelt har vægtet det transatlantiske partnerskab højere end nordisk samarbejde, nu står over for et strategisk valg: enten at engagere sig aktivt i at realisere visionen om et samlet nordisk forsvar, eller risikere politisk og militær marginalisering i en tid, hvor de transatlantiske bånd er under pres og regionalt samarbejde får stigende betydning for Europas sikkerhed.

Den historiske kontekst for nordisk forsvarssamarbejde

Visionen om et nordisk forsvarssamarbejde har rødder i 1800-tallet, men forløbene på at etablere et fælles nordisk forsvarsforbund har gentagne gange lidt nederlag. Allerede i 1864 håbede Danmark på støtte fra Sverige-Norge, men stod alene under krigen. Efter anden verdenskrig blev idéen genoplivet gennem det svenske forslag om en skandinavisk forsvarsunion i 1948. Det faldt dog til jorden, da Norge og Sverige stod for langt fra hinanden, idet Norge ønskede et vestlig orienteret forsvarssamarbejde, mens Sverige ville holde det neutralt (Herning; Thomassen 2022). Det endte med, at Danmark, Norge og Island tilsluttede sig NATO, mens Sverige og Finland fastholdt neutraliteten (sidstnævnte var dog tvunget til at indgå en venskabspagt med Sovjetunionen).

Under den kolde krig skiftede samarbejdet fokus fra fælles forsvar til koordination om fredsbevarende FN-operationer gennem blandt andet NORDSAMFN og NORDBERFN (se f.eks. Jokela & Iso-Markku 2013). Samtidig udvikledes den såkaldte nordiske balance (Brundtland 1966), hvor landene fandt en fælles småstatsidentitet baseret på multilateralisme og fredsoperationer trods forskellige sikkerhedspolitiske tilgange.

Efter 1990 blev samarbejdet gradvist udbygget gennem NORDAC (1994) om materielanskaffelser og NORDCAPS (1997/98) om fredsbevarende operationer. Trods skuffelser i bl.a. Kosovo-operationen i 1999 blev grundlaget for tættere samarbejde styrket i 2000'erne. Dette kulminerede med etableringen af NORDSUP i 2008 og den efterfølgende sammenslutning af de tre nordiske strukturer i 2009 til Nordisk Forsvarssamarbejde (NORDEFECO), som i dag udgør rammeværket for det moderne nordiske forsvarssamarbejde (se f.eks. Forsberg 2013; Saxi 2019). Mens NORDEFECO først var tænkt mest som en måde at ”producere nationale militære kapaciteter på en mere omkostnings-effektiv måde gennem multinationalt samarbejde” (Røksund 2011, s. 4) og dermed en udtalt besparelsesøvelse, ændrede karakteren sig efter den russiske annektering i Krim i 2014, hvor samarbejdet begyndte at blive set som en måde at imødegå udfordringen fra Rusland, i takt med at der ikke skulle spares lige så kraftigt på forsvarsbudgetterne som før.

Men også NORDEFECO har været præget af mislykkede projekter. Mens samarbejdet om såkaldte ”lavthængende frugter” (se f.eks. NORDEFECO 2012), som træning, øvelser, og også nogle operationer, lykkedes, gik projekter som krævede større integration i væsken. Som forskeren Håkon Lunde Saxi skriver: ”I løbet af to årtier havde de nordiske lande således forsøgt og mislykkedes med at erhverve en række vigtige udstyrssystemer i fællesskab, herunder helikoptere, ubåde, kampfly, artilleri og lastbiler” (Saxi 2019, s. 669). Det eneste succesfulde større anskaffelsesprojekt i denne periode var samarbejdet om indkøb af en nordisk kampuniform. Det er også bemærkelsesværdigt, at store dele af samarbejdet i realiteten foregik som trilateralt samarbejde mellem Norge, Sverige og Finland, med Island og Danmark udenfor. For Island kan dette forklares med, at landet ikke har væbnede styrker, og dermed begrænset sin deltagelse til de politiske dele af samarbejde. For Danmarks vedkommende var man mere interesseret i at samarbejde med USA og Storbritannien, end med de andre nordiske lande, som blev betragtet som en distraktion. Som Danmarks tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen udtrykte i 2009: ”Nøglen til et tættere nordisk samarbejde ligger inden for de bredere rammer af NATO og EU. Hvis det skal være meningsfuldt, skal Finland og Sverige tilslutte sig NATO, og Island og Norge skal tilslutte sig EU” (Ellemann-Jensen 2009, s. 19). Et dybere samarbejde blev derfor i praksis forhindret af landenes forskellige medlemskaber i NATO og EU samt forskellige syn på, hvordan Rusland skulle håndteres (se f.eks. Jørs, Olesen & Schmidt 2025).

Finsk og svensk NATO-medlemskab og sikkerhedssituationen i Norden

Ruslands fuldskalainvasion i Ukraine den 24. februar 2022 er et stort vendepunkt for hele Europas sikkerhedssituation, da den bekræftede Rusland som eksistentiel trussel mod Europas sikkerhed. En sand ”Zeitenwende”, som den daværende tyske kansler Olaf Scholz udtrykte det (Scholz 2022). For det første har finsk og svensk NATO-medlemskab markant ændret mulighederne for nordisk forsvarssamarbejde. At alle nordiske lande nu er samlet i den samme forsvarsalliance, samt har samme syn på truslen fra Rusland, har skabt et mulighedsvindue for betydeligt bredere og dybere forsvars- og sikkerhedspolitisk samarbejde de nordiske lande imellem. Det vender vi tilbage til i nedenstående afsnit. For det andet har det knyttet Østersøområdet tættere sammen med det europæiske Arktis og Nordatlanten, da Sverige og Finland både er Østersø- og arktiske nationer. Den resulterede magtforskydning i Østersøen til NATO’s fordel har betydet at Rusland har øget fokus på Nordflåden, som er stationeret på Kola-halvøen og huser cirka 60 procent af Ruslands søbaserede atomare gengældelseskapacitet (især atommissiler placeret på ubåde), og som nu trues af NATO-tropper langs den over 1.300 kilometer lange finsk-russiske grænse. Som forskeren Jørgen Staun pointerer, får NATO ”et betydeligt forøget operationelt råderum” i Østersøen (Staun 2023), som får nogle til at betragte Østersøen som NATO’s indsø (Charlemagne 2023; Kayali 2023). Dette

risikerer dog at minimere Ruslands rolle og interesser i Østersøen. Geografien og sikkerhedssituationen i regionen taler derfor for et øget nordisk forsvarssamarbejde.

Regionen udgør et strategisk nøgleområde for Rusland, både af økonomiske og geopolitiske årsager, ikke mindst på grund af placeringen af Sankt Petersborg og den russiske eksklave Kaliningrad. NATO står styrket til at kunne afskære Kaliningrad, da Sveriges og Finlands NATO-medlemskab åbner nye adgangsveje igennem Norden til de baltiske lande, som mindsker effekten af en mulig russisk blokade af det såkaldte Suwalki-gap langs den polsk-litauiske grænse. Øget koordination mellem Finland og Estland ville også kunne lukke den finske bugt og dermed gøre det svært for den russiske baltiske flåde at sejle ud fra Sankt Petersborg. Også ved den finsk-russiske grænse får NATO gode muligheder for at afskære forsyninger til den strategisk vigtige Kola-halvø, der kun forsynes ad en større vej og en jernbane (Staun 2023).

I en situation, hvor den russiske baltiske flåde fremstår svækket, søger Rusland at modvirke alliancens øgede tilstedeværelse og styrkede position i regionen ved at undergrave NATO's sammenhængskraft, svække de regionale staters modstandskraft, samt fastholde evnen til at nægte NATO-styrker adgang til området. Rusland har opbygget stærke *Anti Access/Area Denial*-kapaciteter (ofte forkortet A2/AD) i form af langtrækkende missiler omkring Kaliningrad og Sankt Petersborg. Formålet er at nægte NATO adgang til store dele af Østersøen ved at gøre det meget omkostningstungt i menneskeliv og materiel at sejle ind i disse områder, da NATO-enheder vil blive ramt af missiler (Theussen 2023a). Rusland har også øget deres hybride aktiviteter i Østersøen, som huser kritisk energi- og kommunikationsinfrastruktur af stor strategisk betydning for flere NATO- og EU-lande, såsom havvindmølleparker, anlæg til tidevands- og bølgeenergi, gasrørledninger samt undersøiske kommunikationskabler (Messmer 2024). Et øget nordisk forsvarssamarbejde er oplagt for at kunne bedre håndtere forsyningslinjerne, rollen af Kola-halvøen samt udfordringerne med A2/AD og Ruslands hybride aktiviteter.

Mens NATO-medlemskabet har styrket Finlands og Sveriges sikkerhed, ikke mindst igennem NATO's gensidige forsvarsforpligtelse i form af artikel 5, og har givet NATO bedre forsyningslinjer ind i de baltiske lande samt bedre muligheder for at kunne afskære både Kaliningrad, Sankt Petersborg og Kola-halvøen, har det også øget Ruslands fokus på landets atomare gengældelseskapacitet, A2/AD-kapaciteter, og muligheder for at lave hybride forstyrrelser og derved påvirke alliancens sammenhængskraft i regionen. En lokal konfrontation i Østersøregionen vil dermed hurtigt kunne spredes til Arktis og Nordatlanten (Theussen 2023b). NATO's muligheder for regional forsvarsplanlægning er blevet bedre med finsk og svensk NATO-medlemskab, men sikkerhedssituationen i Norden er ikke nødvendigvis blevet mere stabilt. Her kan et øget nordisk forsvarssamarbejde positivt bidrage til at håndtere sikkerhedsudfordringer uden at yderligere puste til ilden for Rusland.

Nye muligheder for nordisk forsvarssamarbejde, men også de samme udfordringer?

Den nye sikkerhedssituation med truslen fra Rusland og massiv nødvendighed for oprustning og udbygning af væbnede styrker i de nordiske lande giver et stort behov for nordisk forsvarssamarbejde, og svensk og finsk NATO-medlemskab gør det muligt at gøre det i en NATO-ramme. Også genvalget af Donald Trump som amerikansk præsident og den resulterende svækkelse af de transatlantiske bånd betyder, at de nordiske lande skal investere mere i deres sikkerhed og forsvar. I betragtning af situationen og de store muligheder, som ensartet medlemskab giver, er visionen for nordisk forsvarssamarbejde ambitiøs: Der arbejdes hen imod en integreret nordisk forsvarsstyrke, der kan gennemføre kombinerede fælles militære operationer (Poulsen m.fl. 2024).

Man har allerede taget de første skridt i den retning: I 2023 underskrev de nordiske flyvevåbenschefer et første såkaldt Nordic Air Commanders' Intent; en hensigtserklæring, der har til formål at oprette ét samlet nordisk luftforsvar, hvor de fire nordiske lande kan operere problemfrit sammen som én styrke (Forsvarskommandoen 2023). Også the Nordic Defence Concept, et nordisk forsvarskoncept, er blevet skabt i rammen af det forstærkede NORDEFCO-samarbejde. Konceptet arbejder hen imod et styrket fælles forsvar af Norden, hvor de nordiske landes nationale forsvarsplaner skal samtænkes og harmoniseres, samt der skal sikres gnidningsfri overgang til NATO's regionale forsvarsplaner i krise- eller krigstid. Det skal også fremme flere fælles militærøvelser og uddannelsesaktiviteter, kapacitetsopbygning, og fælles operationer (Forsvarskommandoen 2024). Danmark og Norge har for eksempel indgået et samarbejde om MH-60R Seahawk-helikoptere. Norske helikopterbesætninger og flymekanikere kommer til Danmark for træning, uddannelse og gennemførelse af operationel flyvning med danske MH-60R Seahawk-helikoptere for at fastholde kompetencerne indenfor maritime helikopteroperationer indtil Norge har fået en ny maritim helikopter efter landet valgte at opgive deres NH90-helikopterkapacitet (Forsvarskommandoen 2025). Forsvaret på den anden side får vigtigt viden om anti-ubådskrigsførelse ud af samarbejdet (Poulsen 2025).

Pointen her er selvfølgelig at det nordiske forsvarssamarbejde skal styrke afskrækkelsen af Rusland og forsvaret af den nordiske region samt bidrage til NATO's generelle forsvar og afskrækkelse i det euro-atlantiske område. Når man betragter landenes militære kapaciteter sammenlagt, så råder de nordiske lande over ret formidable styrker, der kan bidrage til at afskrække Rusland fra at angribe et land i Østersøregionen i fremtiden. Finland har en af Europas største væbnede styrker per indbygger og kan mobilisere 280.000 tropper på få uger, mens næsten hver sjette finne, i alt omkring 900.000, er reservist. Sverige har et højteknologisk udrustet forsvar og en blomstrende forsvarsindustri, der ikke kun producerer egne kampfly i form af Saab Gripen, men også en af verdens mest avancerede kampvogne og infanterikampkøretøjer (Rasmussen 2025). Sammenlagt råder de nordiske lande for eksempel over næsten

250 kampfly og 390 kampvogne, flere end for eksempel Tyskland, Frankrig og Storbritannien (MilitaryRated 2024a; MilitaryRated 2024b). Udbygning og modernisering af de nordiske forsvar er for alvor i gang, også som nordisk samarbejde. For eksempel underskrev Danmark og Sverige i slutningen af 2024 en aftale om 115 nye infanterikampkøretøjer (IKK) fra svenske Hägglunds (Poulsen 2025), og Danmark og Norge har i starten af 2025 underskrevet en aftale, der fokuserer på investeringer i fælles våbensystemer mm. for at reducere omkostninger i forbindelse med anskaffelse, vedligeholdelse, samt uddannelse og træning (Haugaard 2025).

Men før de høje ambitioner kan indfries, skal der stadig overkommes signifikante udfordringer: NATO's kommandostruktur skal komme på plads i regionen, efter Finland og Sverige blev medlemmer. Men øget interoperabilitet, og visionen om fuld integrerede styrker, kræver væsentlig mere integrerede kommandostrukturer end NORDEFCO's tidligere tilgang, hvor kommando og kontrol håndteredes nationalt. Der ligger også udfordringer i de forskellige landes nationale forsvarsindustrier samt politiske interesser, der ikke nødvendigvis peger i samme retning. Her trækker bilaterale samarbejdsaftaler med andre lande de nordiske lande i forskellige retninger; for eksempel har Norge et samarbejde med Storbritannien om at bygge deres nye fregatter og samarbejder med Tyskland om ubåde. Finland har et samarbejde med USA og Canada om isbrydere. De nordiske lande har også væsentlig forskellige tilgange til totalforsvar (eller samfundssikkerhed), som bliver stadig mere relevante i en tid, hvor Rusland øger sit hybride aktivitetsniveau, og rollen som værtsnation og logistisk hub i forsyningslinjerne til de baltiske lande bliver mere og mere tydelig og pressende i de nordiske stater. De nordiske lande har forskellige regler, love og standarder, som giver logistiske og sammenarbejds-mæssige udfordringer, der ikke er nemt at overkomme (Gjerde, 2025).

Konklusion: Hvor står Danmark?

Selvom der stadig ligger en del udfordringer på vejen til, at nordisk forsvarssamarbejde helt kan leve op til dets potentiale – og de høje politiske ambitioner – er situationen den mest lovende nogensinde. En fælles trusselforståelse og fælles NATO-medlemskab har banet vejen for, at Norden får en formidabel forsvarsstyrke. Hvad betyder alt det for Danmark?

Kongeriget Danmark spænder fra Arktis over Nordatlanten til Østersøen i den geografiske beliggenhed af rigsdelene og er dermed direkte berørt af en sammenbinding af de forskellige strategiske krigsskuepladser igennem Sveriges og Finlands NATO-medlemskab. Det ser ud til, at landet nu fuld ud understøtter visionen for nordisk forsvarssamarbejde i både ord og handling på trods af tidligere fodslæberi til fordel for strategiske partnerskaber med USA og Storbritannien (Rasmussen 2025). Ikke desto mindre er der stadig fare for, at samarbejdet kan gå i opløsning over konkurrence om at få opmærksomhed fra den amerikanske præsident Donald Trump igennem investeringer i ame-

rikanske kapaciteter, for eksempel. Geografisk placering og sikkerhedsinteresser lægger op til en ansvars- og opgavefordeling, men ikke alle geografiske områder og opgaver er lige relevante (eller interessante) for amerikanerne.

Spørgsmålet er også, hvilken balance der skal findes mellem en, måske naturlig, opgavefordeling baseret på geografi og trussel, og en fuld integreret styrke, der gennemfører kombinerede fælles militære operationer. De samme danske kapaciteter kan ikke samtidig være i Grønland og Baltikum (eller Finland) eller overvåge (og eventuel bekæmpe) russisk skibs- og ubådsaktivitet i havet mellem Grønland, Island, Færøerne og Storbritannien (det såkaldte GIUK-gab) og Østersøen. Det er afgørende, at forsvarspolitiske og militære beslutninger træffes med nordisk forsvarssamarbejde in mente, for at samarbejdet kan overkomme de resterende udfordringer på vej til at indfri visionen. Dog virker det til, at en hel del af beslutningerne stadig er styret hovedsageligt af andre interesser; for eksempel den danske ide om selv at bygge en stor del af den danske flådes nye skibe.

Det er afgørende, at Danmark ikke fremstår passivt eller uengageret i det nordiske samarbejde, da dette risikerer at føre til politisk marginalisering, i takt med at de øvrige nordiske lande styrker deres indbyrdes integration. Især i en verden, hvor præsident Trump sætter spørgsmålstejn ved NATO's solidaritet og USA's rolle i europæisk sikkerhed, er et stærkt regionalt forsvarssamarbejde i Norden i rammen af NATO (og også EU) afgørende for regionens sikkerhed.

Referencer

- Brundtland, Arne Olav (1966). The Nordic Balance: Past and Present. *Cooperation and Conflict* 1(4), s. 30-63.
- Charlemagne (2023). The Baltic is delighted to be a NATO lake. *The Economist*, 10. august. <https://www.economist.com/europe/2023/08/10/the-baltic-is-delighted-to-be-a-nato-lake>.
- Ellemann-Jensen, Uffe (2009). The Nordic area can be a dangerous place. I Michael Funch & Jesper Schou-Knudsen (red.), *One for all, all for one?: New Nordic Defence Partnership?*, s. 19-23). Nordisk Ministerråd.
- Forsberg, Tuomas (2013). The rise of Nordic defence cooperation: A return to regionalism? *International Affairs* 89(5), s. 1161-1181.
- Forsvarskommandoen (2023). Nordiske air chiefs: Vi skal have ét samlet luftforsvar. Forsvaret, 24. marts. <https://www.forsvaret.dk/da/nyheder/2023/nordiske-air-chiefs-vi-skal-have-et-samlet-luftforsvar/>.
- Forsvarskommandoen (2024). Fælles koncept styrker nordisk forsvarssamarbejde. Forsvaret, 20. september. <https://www.forsvaret.dk/da/nyheder/2024/falles-koncept-styrker-nordisk-forsvarssamarbejde/>.
- Forsvarskommandoen (2025). Norsk besætning på dansk helikopter. Forsvaret, 5. juli. <https://www.forsvaret.dk/da/nyheder/2025/norsk-besatning-pa-dansk-helikopter/>.
- Gjerde, Ingrid Margrethe (2025). Nordic Defence Cooperation: Opportunities and Challenges. NATO in the Nordics Conference, Oslo, 18. september.
- Haugaard, Mie (2025). Danmark og Norge aftaler nyt forsvarssamarbejde. TV2, 25. februar. <https://nyheder.tv2.dk/live/samfund/2025-02-25-danmark-og-norge-aftaler-nyt-forsvarssamarbejde>.
- Herning, Lars (udateret). Det nordiske samarbejdes historie. Nordisk Samarbejde. <https://www.norden.org/da/information/det-nordiske-samarbejdes-historie>.
- Jokela, Juha & Tuomas Iso-Markku (2013). Nordic Defence cooperation: Background, current trends and future prospects? Fondation pour la recherche stratégique (FRS).
- Jørs, Petra Mathilde, Mikkel Runge Olesen & Jakob Linnet Schmidt (2025). Forsvarssamarbejde i Norden har aldrig haft bedre vilkår. *OLFI*, 17. juli. <https://olfi.dk/2025/07/17/forsvarssamarbejde-i-norden-har-aldrig-haft-bedre-vilkaar/>.
- Kayali, Laura (2023). Sorry Russia, the Baltic Sea is NATO's lake now. *POLITICO*, 13. juli. <https://www.politico.eu/>

- article/nato-lake-what-sweden-and-finland-will-change-in-the-baltics-russia-ukraine-war/.
- Messmer, Marion (2024). The Baltic Sea is far from a 'NATO lake' – the alliance must strengthen its defences. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/2024/04/baltic-sea-far-nato-lake-alliance-must-strengthen-its-defences>.
- MilitaryRated (2024a). Nordic Land Forces | Operational Quantities & Power Comparison | Sweden, Denmark, Norway & Finland. 19. april. <https://www.youtube.com/watch?v=sZcFnN8d31Y>.
- MilitaryRated (2024b). The Rise of Nordic Air Power: A United Force in the Skies | Europe's largest fighter force? 23. oktober. <https://www.youtube.com/watch?v=SR-JuwcHdwcw>.
- NORDEFCO. (2012). *Military Coordination Committee Annual Report 2012*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fd/temadokumenter/nordefco_military-coordination-committee-annual-report-2012.pdf.
- Poulsen, Troels Lund (2025). Forsvarsministeren: Nordens militære samarbejde taler sit tydelige og alvorlige sprog. *Avisen Danmark*, 13. februar. <https://avisendanmark.dk/debat/forsvarsministeren-nordens-militaere-samarbejde-taler-sit-tydelige-og-alvorlige-sprog>.
- Poulsen, Troels Lund, Antti Häkkinen, Þorgerður Katrín Gylfadóttir, Bjørn Arild Gram, & Pål Jonson (2024). Vision for Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO). 30. april. <https://www.nordefco.org/files/NORDEFCO-vision-2030-.pdf>.
- Rasmussen, Sune Engel (2025). Sweden Has the Tanks. Finland Has the Troops. Welcome to the Pan-Nordic Army. *Wall Street Journal*, 21. april. <https://www.wsj.com/world/europe/europe-nordic-military-defense-a5d5da5b>.
- Røksund, Arne (2011). A word from the MCC chairman. I *NORDEFCO Military Level Annual Report 2010*, s. 4-5. Forsvaret. <https://www.nordefco.org/Files/AR2010.pdf>.
- Saxi, Håkon Lunde (2019). The rise, fall and resurgence of Nordic defence cooperation. *International Affairs* 95(3), s. 659-680.
- Scholz, Olaf (2022). Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz. Bundesregierung, 27. februar. <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975954/2008580/b7348ec7b88380164f7873453c7b6758/25-2-bk-reg-erkl--data.pdf?download=1>.
- Staun, Jørgen (2023). Finsk og svensk medlemskab af NATO kan øge spændingerne i Østersøregionen. Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). <https://www.diis.dk/publikationer/finsk-svensk-medlemskab-nato-kan-oege-spaendingerne-oestersoeregionen>.
- Theussen, Amelie (2023a). Er Østersøen en 'NATO-indsø'? *Ræson* 53.
- Theussen, Amelie (2023b). Arktis og Østersøen skal tænkes sammen i forsvarspolitikken. Dansk Institut for Internationale Studier. <https://www.diis.dk/publikationer/arktis-oestersoeen-taenkes-sammen-forsvarspolitikken>.
- Thomassen, Søren (2022). Nordisk forsvarsforbund – en utopi. *Ny Politik* 2022(2). <https://www.ny-politik.dk/NP-2-2022/2-6-22.html>.